

Selçuk Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi Kitaplığı

Demirbaş No.

10721

Tasnif No.

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
DERGİSİ

Yıl : 1990

Sayı : 3

ARAPLARDA ENSÂB İLMİ VE İSLÂM TARİHİ AÇISINDAN ÖNEMİ

Doç. Dr. Ahmet ÖNKAL

ENSÂB İLMİNİN DOĞUŞU :

İslâm öncesi Arap toplumunda gelişmiş, şübelere ayrılmış ve tedvîn edilmiş ilimlerden söz etmek elbette mümkün değildir. Ama bu, Ahmed Emin'in iddiâ ettiği gibi (1) Câhiliye Araplarında ilim ve felsefenin eser ve tesirlerinin hiç bulunmadığına da delâlet etmez.

Arapların kendilerine has ilimlerinden olmak üzere edebiyat alanında, şiir ve hitâbette bir hayli ilerledikleri, efsânevi bir mâhiyet arzeden ve babadan oğula anlatıla anlatıla gelen bir tarih bilgisine sâhip oldukları, bu arada hasep ve nesebe fevkalâde itibârları sebebiyle türkçede soy-dizimi bilgisi diye isimlendirebileceğimiz ensâb ilmine büyük değer verdikleri bir gerçektir (2).

Gerçekten Arap kavmi, kendilerine övünme imkânı veren ve kendi avarlarındakilerle evlenerek asâletle nesillerini devam ettirmeyi mümkün kılan şecere tablolarına, neseplerinin tespit ve zaptına fazlasıyla ihtimâm göstermekte, herkesin ceddini bilmesi yanında, onlar içinde, Arap soyunu teşkil eden Adnân ve Kahtân'a kadar bütün silsile fertlerini birer birer sayabilecek «nessâbe»ler bulunmaktaydı (3) ve Arap edebiyâtının var olduğu andan itibâren, tâ câhiliye devirlerinde de şiirlerde nesebe âit imâlar, bilgiler yer almaktaydı (4).

- (1) Ahmed Emin, Fecru'l-İslâm, s. 48, Beyrut 1969. Ahmed Emin burada, Câhiliye çağında Araplarda ilim ve felsefenin tesirlerinin görülmediğini belirttiikten sonra Araplarda mevcut bazı bilgileri «ilim» diye isimlendirmenin yanlış olduğuna temas eder.
- (2) Araplarda, kendi icatları olan bu ilimlerden başka, diğer kavimlerden almış oldukları ilm-i nücûm, tıp, meteoroloji, mitoloji, kehânet, at yetiştirme bilgisi, kıyâfet gibi ilimler de vardır (N. Çağatay, İ. Ö. Arap Tarihi, s. 131, Ankara 1963).
- (3) İzmirli İsmail Hakki, Siyer-i Celile-i Nebeviyye, s. 33, İstanbul 1332; M. Hamidullah, İslâm'a Giriş, İstanbul 1965, s. 157 - 8; N. Çağatay, İ. Ö. Arap Tarihi, s. 139.
- (4) Brockelmann, «Arabistan (Edebiyat)», İ. A. I, 532 - 3, İstanbul 1965.

Arab'ın bu derece önem verdiği nesab bilgisini ve ona bağlı olarak bir ilmin teşekkülünü ortaya çıkaran âmiller üzerinde durmak, bize ensâb ilminin doğuşuyla ilgili kifâyetli bilgiler verecektir.

Arap Yarımadası'nda çölün uçsuz bucaksız derinliklerinde, medenî hayattan tamâmiyle uzak bir şekilde, yerleşime müsâit sayılı bir kaç noktada dışında genel olarak göçebe hayat yaşayan Arapların meşgûliyet sâhâları oldukça sınırlıdır: Kadın, şarki, irticâlî şiir, harp, yağma, düşman hücumundan devamlı korku, sürülerle uğraşmak, mer'adan mer'aya intikâl, bu arada da ecdâdın şan ve şerefiyle iftihâr, onların kahramanlıklarını ve hâdisâtını gururla yâd ve nihâyet diğer kabîlelere bu hususlarda üstünlük iddiâ etmek ve onlara hicivler yöneltmek... İşte Arapların günlerini dolduran meşgûliyet silsilesi...

Şurası bir gerçek ki Arapların şeref ve namusa verdikleri değer yanında, İslâmiyet'ten önceki cansız ve hareketsiz dinlerine attettikleri ehemmiyet çok sönük kalıyordu. Çünkü şeref, bir taraftan mükaddes sayılıyordu; diğer taraftan da şerefle övünme sâyesinde aynı soydan gelen insanların toplanarak birleşmelerine imkân tanıyordu (5).

Şerefe verilen bu değer onların şiirlerinde mutlaka kendini göstermekteydi. Şâir, büyük bir kıskançlıkla kendinin ve soyunun düşmanlarıyla alay eder, kabîlesinin kahramanları, şeyhleri ve önemli şahsiyetlerini över, düşman tarafından öldürülen dost, akraba ve diğer kabîlesi mensuplarına ağıtlar yakardı. Şâirin galeyâna geldiği ve karihasının açık olduğu her zamanda bu tema büyük bir his ve coşkunlukla işlendiği gibi muayyen zamanlarda, haccdan önce veya sonra veya tespit edilmiş diğer bir vakitte bir araya gelen Araplar, yarışmalar yaparlardı, kabîleler, kabîle kolları, bâzan da âileler, hattâ şahıslar arasında müfâhara cereyân ederdi. Şâir ve hatipler, şeref ve itibâr unsurları ile, üstünlüklerini ortaya koyacak her şeyle övünürler, bu hususlarda müfâharadan gâlip çıkabilmek için rakîplerini şiddet ve belâğat ile alçaltırlardı. İşte bu edebî mücâdeleler, kuvvetli bir tahrik kaynağı vazifesini görmekte ve ekseriyâ şiddetli, hattâ kanlı kavgalara, neticede harplere müncer olmakta idi (6).

Burada çoğu kez üstünlüğü temin eden husus, hatîbin ve şâirin söz söyleme kabiliyeti, fesâhat ve belâğati, letâfet ve tarâfeti idi. Ama hakikatı halde de Araplar içinde sınıf farkları mevcuttu ve bâzı zümrelere mensup olanların kanı diğerlerinden daha değerli ve üstün sayılıyordu (7). Meselâ Yemen'de, Basra Körfezi'nde ve Suriye'nin güney bölgesinde ku-

(5) Bıchr Farès, «Müfâhara», İ. A. VIII, 791, İstanbul 1960.

(6) Bıchr Farès, «Müfâhara», İ. A. VIII, 790 - 1.

(7) M. Hamidullah, İ. Peygamberi II, 272, İstanbul 1966 - 1969.

ruhan emîrliklerde hükümdârın soyuna veya hâkim sülâleye bağlı olmak asâlet vesîlesi teşkil ediyordu. Hicaz'da da kuvvetli bir kabîleye mensup olmak, diğer kabîlelere karşı övünmeyi temin ediyordu. Mekke'de Kureyş, Tâif'te Sakîf, Medîne'de Evs ve Hazrec kabîleleri bu durumda bulunuyorlardı (8). Buna karşılık bâzı soylara nispet edilmek onlar için büyük bir âr teşkil ediyor, bâzı kabîleleri doğuştan ve tabiaten rezil addediyorlardı. Meselâ Benû Bâhile böyleydi. Rivâyete göre Benû Bâhile, yemek artıklarını yiyor, ölü kemiklerini toplayıp kaynatıyor ve yağın alıyordu. Arap Yarımadası'nda bu kabîle o derece hakîr görülmüştü ki bir Arab'a sorulmuştu: «Bahilî olmak şartıyla Cennet'e girmeye râzı olur musun?» Arab'ın cevabı, Bâhile'ye bakış noktasını belirtecek tarzdaydı: «Bunu kabûl edemem. Yalnız Cennet ehli benim Bâhilî olduğumu bilmeyecekse olabilir!» Bir Arap şâfri de Bâhile'yi şöyle alçaltıyordu :

إذا قيل للكلب يا باهلي عوى الكلب من شوء هذا النسب

'Ey Bâhile'li' denildiği zaman köpeğe,
Bu nispetin kötülüğünden köpek uludu.» (9).

Böylece tabiaten hakîr görülen veya muârizları tarafından nesev ve haseplerine, şeref ve haysiyetlerine dil uzatılarak rencide edilen, kızdırılan Arap kabîleleri zaman zaman silâha sarılıyor, bâzan sulak bir vâhâya yerleşme konusunda, bâzan riyâset mes'elelerinde, bâzan da hiçten sebeplerle çarpışmalar cereyan ediyordu. Husûsuyla teknik gelişmelerin mevcut olmadığı o devrede insan unsuru, nefer gücü, bu çarpışmalarda bugünkünden daha ziyâde önem taşıyordu. Bu münâsebetle de kabîle ve soylar, uzak ve yakın akrabalarını gerektiğinde asabiyyet duygusuyla yardıma çağırarak üzere çok iyi tanımaya ihtimam gösteriyorlardı.

Şu halde övünmelerde üstün olduğunu ortaya koyabilmek, zellilik it-hâmından kurtulabilmek, hakîr telâkkî edilenlerle evlenerek tenkitlere yol açmamak ve nesli necâbetle devam ettirmek, bir de hangi sebeplerle olursa olsun bir muhâsamada yakınlardan yardım talep etmek, nihâyet muhâsım kabîleleri aşağı düşürebilmek için nesepleri çok iyi bilmek gerekiyordu.

İşte bütün bu sebeplerle, Arap kabîleciliği ve kabîleler arası rekâbetlerle Araplar neseb bilgisine büyük derecede önem verdiler. Onlardan

(8) N. Çağatay, İ. Ö. Arap Tarihi, s. 119 - 120.

(9) Alûsî, Tefsîr XXVI, 166, Beyrut 1353. Araplarca Benû Bâhile'nin seviyesi o derece düşük sayılmıştı ki bâzı fukahâ, evlilik gibi konularda Benû Bâhile'yi diğer Arap kabîlelerine denk kabûl etmemiştir. Fakat Alûsî, bu fikri isâbetli görmez.

her birisi atalarının soyunu birer birer sayabiliyor, içlerinde neseb bilgisine vukûfiyeti ile iştihâr etmiş, sâdece kendi kabilesinin değil, diğer Arap kabîlelerinin neseb silsilesini de bilen «nessâbe»ler bulunuyordu. Bu zevâtın zengin bilgisi, tâ Câhiliye devirlerinde ensâb ilminin doğuşuna vesile teşkil etti.

Biz böylece Arapların kendilerine has bir ilim olarak ensâb ilminin tâ Câhiliye devirlerinde doğmuş olduğunu bellittik. Fakat husûsıyla Avrupalı araştırmacılar arasında bunun aksine kanûate sâhip olanlar da vardır. Meselâ bunlardan biri olarak ilk devir İslâm Tarihi ile ilgili eseriyle meşhûr, İtalyan müsteşrik Leone Caetani (1869 - 1935), kadîm Arapların ecdâdın hâtıralarını sahih ve muhakkik sûrette zihinlerinde tutmaları, kabîlelerin şeceresi hakkında husûsî bir tetkîkâtta bulunmalarına «Hicretin birinci ve ikinci aşrında İslâm ulemâsı tarafından icâd edilen bir çok şecere mâlûmâtını izâh etmek ve muhakk göstermek üzere uydurulmuş bir masal» nazarıyla bakar (10). Ona göre şecereleler, «çöl Araplarının kendilerine has bir mahsûl olmaktan ziyâde Arap-müslüman medeniyet-i cedîdesinin şehirlerde ve kalem odalarında yapılmış birer eseri»dirler (11). Zira Arap Yarımadası'ndaki bedevîler bu akîm zahmetlere dâimâ bigâne kalmışlardı ve onların basit meşgaleleri ensâb şecereleleri îmâline çok çok uzak şeylerdi. Sonra şimdiki bedevî Arapların coğrâfî, maddî ve mânevî şerâiti, Muhammed'in muâsırlarının ve belki de daha kadîm devredeki Arapların şerâitinin aynı idi ve bugünkü Araplar, neseb şecerelelerine mâlik olmadıklarına göre çölün değişmez sîmâsında yaşayan bedevîlerin de mahfûz neseb silsilelelerinden bahsetmek mümkün değildi. Nihâyet kadîm Arabistan'da taaddüd-ü zevcât usûlü cârî olduğuna göre, ilk hey'et-i ictimâiyye ana üzerine müesses olmalıydı; bu halde de müslüman nessâb- lar, babalık mefhûmu ve erkekler vâsıtasıyla nesebin zikr ve tespit edilmesi konusundaki yalanlarını mâzîden gâfil olarak bu zayıf temeller üzerine ihtiyatsızca istînâd ettirmişlerdi (12). Oysa ki ilm-i ensâb, halife Ömer zamanında bütün müslümanları bir takım ashâb-ı maâş ve tahsîsâta ayırmak lâzım geldiği zaman başlamıştı. Zira tahsîsâta müstahak olabilmek için yalnız müslüman olduğunu ispat etmek kâfi değildi. Kâfirlere karşı harpte kullanılan, yahut düşman memlekette askerî bir müstemleke hâlinde ikâme edilen - Kûfe, Basra vs. gibi - Arap kabîlelelerinden birine mensup olduğunu ispat etmek iktizâ eylerdi. Tahsîsât alanların kâffesi hep İslâm askerî idiler. Kabîleleler, mikdârına göre sınıflara ayrılmışlardı, yâni sırf kan râbitasına göre birleştirilmişlerdi. Bu tarz bir maâş tahsîsi

(10) L. Caetani, İslâm Tarihi I, 136 - 7, çev: Hüseyin Câhid, İstanbul 1924.

(11) L. Caetani, İslâm Tarihi I, 146.

(12) L. Caetani, İslâm Tarihi I, 146 - 7, 150.

büyük bir hesap usûlüne, uzun uzun esâmî defterlerinin tanzîmine lüzum gösterdi. Bu defterler, vefât ve ilâve kayıtları yürütülmek sûretiyle günü - gününe vakâyîi tâkip edebilecek bir halde bulunduruldu. İşte bu lüzum, ilm-i ensâbı tevlid etti. Menşe'lerin ve ecdâdın taharrîsi derin bir mevzû-u tetkik teşkil eyledi. Kadîm Arap ahvâlini ve eski zamanların hâtıralarını tafahhus etmek için bir vâsita-i teşvîk oldu. Ve aynı zamanda her türlü icâd ve ihtirâ için kolay bir sâhâ açtı (13). Ayrıca ensâb ilminin inkişâfında, Muhammed'in vefâtından sonra ona bir necâbet icâd edebilmek üzere iyi hazmedilmemiş haham an'anâtının tesiriyle, ensâba dâir efsânele- rin en büyük mücitleleri olan İbn Abbâs ve İbnu'l-Kelbî'nin, hattâ doğrudan doğruya yahûdilerin iştirâk ettiği Muhammed'in nesebini tebcil ve Ara- bın atası İbrâhîm soyundan olduğunu ispat gayretinin de göz önünde bu- lundurulması gerekiyordu (14).

Evet, L. Caetani, bütün bu fikirleri serdediyor ve tezini te'yit için di- ğer müsteşriklerden nakiller yapıyor. Ama biz, onun bu konuyu işlediği sahifeler içinde bizzat kendini nakzeden ifâdelerinin olduğunu söyleyebi- liriz. Meselâ o, «... Kadîm Araplar, ecdâdın şan ve şerefiyle pek iftihâr ederlerdi. Onların me'ser-i kahramanânelerini kıymetdâr bir hazine gibi saklardı. Halkın muhayyilesi, kabîlenin gurur ve nahveti, şâirlerin ilhâ- mâtı bunlara gittikçe miktarı artan bir takım tafsîlât ilâve ederdi. Ecdâ- dın kahramanlıklarını nazmen tâdât etmek gâyet merğûb bir şekli-i edebî vücûda getirmiştir. Kadîm Arapların hissiyât-ı şâirâneleri bu tarzda tezâ- hür ediyordu. Bir çok kabîleler için yegâne meşgale-i fikriyye, yegâne mahsûl-ü san'atkârâne bu manzûmelerden ibâret kalmıştır. Goldziher, ecdâdın kahramanlıklarına karşı bu hürmeti pek mükemmel bir sûrette tasvîr ediyor. Kadîm Arap ruh ve müfekkiresinin tetkîkâtı bahsinde ecdâ- dın medh ve sitâyişini hâvî manzûmeeleri birinci derece-i dikkâtte tut- tar...» derken (15) biraz önce belirttiğimiz kendine âit «kadîm Arapların ecdâdın hâtıralarını sahih ve muhakkik sûrette zihinlerinde tutmalarının uydurulmuş bir masal olduğu», «şecerelerin zabtına Arapların dâimâ bî- gâne kaldığı», «kadîm Arabistan'da ilk hey'et-i ictimâiyyenin ana üzerine müesses bulunduğu» iddîalarını tamâmen yıkmaktadır. Bizzat Caetani, son ifâdeleri ile düştüğü tezâdın farkındadır ve şöyle diyerek yaptığı ha- tâyı tâmire çalışır: «...Maamâfih şurasını akıldan çıkarmamak iktizâ eder ki ecdâdlarından bir çoğunun kahramanlıklarını medh ve tebcil edebilen Araplarda ecdâd hakkındaki mâlûmât, yalnız bir kaç isme ve pek şeref - bahş bir kaç harekete inhisâr eder. Bu hâtıralarda sarîh ve kat'î bir şece-

(13) L. Caetani, İslâm Tarihi I, 136 - 7.

(14) L. Caetani, İslâm Tarihi I, 140 - 4, 149.

(15) L. Caetani, İslâm Tarihi I, 140.

re fikri hiç bir zaman yer tutmamıştır. Filânın ecdâddan biri olduğu bilinirdi. Fakat onun şeceresini sonra Arap şehirlerinin hâricinde bürokrasi tasnifâtı fikirleriyle meşbû nessâbların anladıkları tarzda sarîh sûrette tâyin etmek ellerinden gelmezdi. Meşhûr ecdâdın cihet-i karâbetleri mühim bir sûrette bilinirdi. Bunlar parça parça isimlerdi. Sonradan birbirlerine raptedilerek kabîlelerin şecerelerine tespit edilmişlerdir...» (16). Fakat burada da Caetani tezada düşmekte ve aynı cümle içinde «Arapların, ecdâdlarından *bir çoğunun* kahramanlıklarını medh ve tebçil edebilme» kâbiliyetini zikr ile «Araplarda ecdâd hakkındaki mâlûmâtın *yalnız bir kaç* isme ve pek şeref-bahş *bir kaç* harekete inhisâr ettiği»ni belirtme zitlığıni bir araya getirebilmektedir.

Caetani ve benzerlerinin yaptığı gibi neseb silsilesinin hatırlarda tutulması, ecdâdın isimlerinin muhâfaza edilerek şecerelerin ortaya konmasına sanâyileşme ve medenîleşmenin bir neticesi olarak çevre köy, kasaba ve şehirlerin, hattâ devletlerin tehâcümüyle karma-karışık, dağdağlı bir şehirde yetişip büyümüş birisi nazarıyla bakarsak mes'ele gerçekten çok güç, hattâ muhaldir. Ama bir hâdise, bir problem, geliştiği ve içerisinde bulunduğu vasat çerçevesinde değerlendirilmeli, sathî ve hissî mütâlaalar, nihâî karar olarak verilmemelidir. Biz bir gerçeği kabûl mec-bûriyetindeyiz : Câhiliye devirlerinde ve daha sonra epey bir müddet Araplar kabîleler hâlinde yaşıyor, aynı soydan gelen insanlar hep bir arada hayat sürüyorlardı. Onlar İbn Haldûn'un dediği gibi «darlık ve açlık yerleri olan - fakat kalben bağlandıkları - şehirleşmeye nâmûsâit çöllerde kalmayı tercih etmişler, yerleşik bölge ahâlîsi de onların bu hayatına hiç meyletmemiş, onlarla karışmak istememişti. Böyle olunca da Araplar başkaları ile karışarak neseblerinin karışmamasından ve bozulmamasından emindiler. Nesebleri dâimâ mahfûz ve açık sûrette belliydi.» (17). Binâenaleyh onlar nesillerini karışıklıktan muhâfazaya itinâ ediyor ve kendilerine hiç de güç olmadan atalarını sırasıyla bilebiliyorlardı. İçlerinde bu bilgide ileri gitmiş şahıslar da vardı. Nitekim Caetani bile her türlü itirâz ve menfî tavrına rağmen - belki de farkında olmadan - bu hakîkatı itirâf eder. Onun Hz. Ebûbekr'le ilgili sözleri şöyledir : «Ebûbekr, Kureyş arasında en çok sevilen ve hürmet gören, Kureyş ensâbına en çok vâkıf olan bir zâtı. Mekke âilelerinin kadîm tarihlerini, eski zamanlardaki bütün iyilikleri ve fenalıklarıyla bilirdi.» (18).

Hz. Ömer devrinde müslümanların maaşlarını tahsis için divânın teşekkülüne gelince; bununla ensâb ilminin ortaya çıktığını söylemek ta-

(16) L. Caetani, İslâm Tarihi I, 140.

(17) İbn Haldûn, Mukaddime, s. 118, Kahire tsz.

(18) L. Caetani, İslâm Tarihi II, 149 - 150.

mâmen yanlıştır. Zira İbn Sa'd'ın beyânı açıkça gösterir ki Hz. Ömer, kayıtların tutulmasını neseb ilmine çok iyi vâkif olan Kureyş nesebîlerine havâle etmiştir (19). Ancak dîvânın teşekkülü neseb şecerelerinin ve nesebe dâir bilgilerin yazıya geçmesinde müessir ve bir teşvîk unsuru olmuştur.

Netice olarak diyebiliriz ki yaratılışı ve yaşadığı sosyal çevre gereği Araplar, tâ Câhiliye devirlerinden beri nesle ve nesebe fevkalâde değer veriyor, atalarının şan ve şerefiyle, nesillerinin çokluk ve devamlılığıyla övünüyorlardı; tabîî bir ihtiyaç olarak cedlerinin ismi ve hâdiselerini biliyorlar, çevrelerindeki kabîlelerin neseb silsilesiyle ilgileniyorlardı. Yâni ensâb ilmi, Araplar arasında çok eski zamanlarda doğmuş onlara has bir ilimdi.

İslâm'ın doğup intişâr ettiği devrede Araplar, kabirlerine gidip geçmiş atalarını sayarak onların çokluğu ve ululuğuyla övünecek kadar (20) aşırı gitmişlerdi. Dâimi bir rekâbet havası içerisinde ırk üstünlüğü iddîalarını besleyen neseb bilgisine, asabiyyet duygusuna karşı İslâm'ın takındığı tavır ne olmuştu acaba? Bu bölümde bu konuya temas etmek yerinde olacaktır.

İSLÂM NAZARINDA ASABIYYET :

Uzun uzun izâh istemiyen bir gerçektir ki birlik ve beraberlik, adâlet ve müsâvât dîni olan İslâm, öngördüğü birlik ve kardeşlik, eşitlik ve adâlet ilkelerini zedeleyen her türlü anlayış ve yaşayışa karşı çıkmış, cephe almıştır. O'nun nazarında bütün insanlar bir erkekle bir kadından yaratılmış olup (21) aynen bir tarağın dişleri gibi birbirlerine müsâvîdirler (22); Arab'ın aceme, acemin Arab'a, beyazın siyaha, siyahın beyaza yaratılışları ve nesepleri sebebiyle hiç bir üstünlüğü yoktur (23); sûr'a üfürüldüğü gün neseb ayırımı gözetilmeyecek, insanlara soyları fayda vermiyecektir (24); ancak ve ancak takvâdir, üstünlüğü sağlayan yegâne unsur (25)...

(19) İbn Sa'd, Tabakât III, 295, Beyrut 1968.

(20) Kur'an'da 102. sûre (Tekâsür: 1 - 3), bu mal ve evlat çokluğuyla övünüp böbürlenmeye temas ve tevbihte bulunur; âyeti açıklayan müfessirler, bu şekilde cereyan eden hâdislerden örnekler verirler (Bkz: İbn Kesir, Tefsir VII, 360, Beyrut 1966; Elmalılı IX, 6041, İstanbul 1971).

(21) 49 Hucurât: 13.

(22) Aclûnî, Keşfu'l-Hafâ' II, 326, Beyrut 1351 (Hadîsi, Deylemi nakletmiştir).

(23) İbn Hanbel V, 411.

(24) 23 Mü'minûn: 101.

(25) 49 Hucurât: 13; İbn Hanbel V, 411.

Şu halde, tefrika çıkarıcı özelliğe sâhip, haksızlıklarda da yardımlaşmayı gerekli kılan, kendi üstünlüğü, başkalarının ise tahriki esasına dayalı ırkçılık da'vâsı, İslâm'ın rûhuna uygun değildir ve İslâm'da asabiyyeti, mal ve evlat çokluğuyla övünüp böbürlenmeyi yasaklayan kesin prensipler vardır. Cenâb-ı Hak, kıyâmet gününde hasep ve nesebin fayda vermeyeceğini (26), insanların kabîle ve kollara ayrılmasının onlara üstünlük taslamada imkân olarak değil, tanışıp bilişmek için olduğunu (27) ve soy çokluğuyla övünmenin insanları aldatıp oyaladığını (28) belirtir. Hz. Peygamber, «Asabiyyet da'vâsı güden bizden değildir.» buyurur (29) ve neseb üstünlüğünün kişiye dinde mertebe sağlamıyacağını (30), neseb sebebiyle karşılıklı muhâlefet ve hakâretin câhiliyye âdetlerinden olduğunu (31) ifâde eder.

Yalnız bilinmelidir ki Peygamber S. Efendimizin de târif ettiği gibi (32) asabiyyet, kişinin kavmine, mahzâ kavmi olduğu için zulüm ve haksızlıkta yardımcı olması, arka çıkmasıdır. Ama insanın akrabalarına, üzerinde doğduğu toprağa bağlanması kadar tabîi bir şey yoktur (33) ve hak dairesinde, hiç bir tarafa düşmanlık beslemeden bir kavmin ictimâî durumunu yükseltmek, verimliliğini artırmak, iyi hasletlerini yüceltip kötü huylarını izâle etmek, mutlak bir hayır, Allah ve insanlar nezdinde makbûl, şâyân-ı takdîr bir iştir (34).

Aynı şekilde İslâm'da, atalarının çokluğuyla övünüp gururlanmak zemmedilmiştir; fakat ilimde, tâatta, güzel ahlâkta övünmek mezmûm değildir. Bilâkis güzel bir şey ve bir teşvik unsurudur. Bu sebeple hayırlı hususlarda övünme ve müsâbaka dînîmizde câiz görülmüş, hattâ emredilmiştir. Cenâb-ı Hak buyurur: «(Hepiniz) hayırlı işlerde birbirinizle yarış edin.» (35).

Nitekim bu anlayış içerisinde ashâb-ı kirâm arasında cereyan etmiş

(26) 23 Mü'minûn: 101.

(27) 49 Hucurât: 13.

(28) 102 Tekâsür: 1.

(29) Müslim, İmâret 57; Nesâî, Tahrîm 28; İbn Mâce, Fiten 7; İbn Hanbel II, 306, 488.

(30) Ebû Dâvûd, 'İlm 1; Tirmizi, Kur'ân 10; İbn Mâce, Mukaddime 17; Dârimi, Mukaddime 32; İbn Hanbel II, 252, 407.

(31) Buhâri, Menâkibu'l-Ensâr 27; Müslim, İmân 121, Cenâiz 29; İbn Hanbel II, 377, 415, 431, 441, 455, 496, 526, V, 342, 344.

(32) Müslim, İmâret 57; Nesâî, Tahrîm 28; Ebû Dâvûd, Edeb 116; İbn Mâce, Fiten 7; İbn Hanbel II, 306, 488, IV, 107, 160.

(33) M. Hamîdullah, İslâm'a Giriş, s. 46.

(34) Babanzâde A. Naim, İslâm'da Da'vâ-yı Kavmiyyet, s. 11, 46, İstanbul 1332.

(35) 5 Mâide: 48.

övünme örneklerine İslâm Tarihi kaynaklarında rastlamak mümkündür. İbn Abdi Rabbih'in kaydına göre Hişam b. Abdilmelik'in huzûrunda Yemen'li el-Ebraş el-Kalbî ile Mudar'dan Hâlid b. Safvân bulunuyorlardı. el-Ebraş, Hâlid'e «Gel, seninle bir müfâhara yapalım.» dedi. Hâlid de: «Peki, başla bakalım.» diye cevap verdi. el-Ebraş başladı: «- er-Ruknu'l-Yemânî'yi kasederek - Kâbe'nin 1/4'i bizindir, Hâtim et-Tâî ve el-Mühelleb b. Ebî Suîra bizim aramızdan yetişmiştir.» diye övündü. Şimdi sıra Hâlid b. Safvân'da idi: «Hz. Peygamber bizden çıkmış, kitâb-ı münezzel aramızda tebliğ edilmiş, hilâfet bize tahsis edilmiştir.» deyince Yemen'li mağlûbiyeti kabûl etti ve «Bundan sonra artık hiç bir Mudar'lı ile boy ölçüşmeye kalkmam.» dedi (36).

Yine aynı müellif, Evs ile Hazrec arasında cereyan etmiş şöyle bir olayı naklediyor: Bir gün Evs ile Hazrec karşılıklı övündüler. Evs'liler, vefâtında meleklerin gaslettiği Hanzala er-Râhib'i, arı sürüsünün cesedini koruduğu Âsım b. Sâbit'i, iki şahit makamında kabûl edilen Huzeyme b. Sâbit'i, vefatıyla Arş'ın sallandığı Sa'd b. Muâz'ı sıralayıp «Biz, hayırda üstünüz!» dediler. Hazrecliler cevap veriyorlardı: «Biz içimizde, Rasûlüllâh'ın sağlığında kendilerinden başka hiç kimsenin Kur'ân kırâatında üstad kabûl edilmediği dört kişiyi cem' etmiş bulunuyoruz: Zeyd b. Sâbit, Ebû Zeyd, Muâz b. Cebel ve 'Seyyidu'l-Kurrâ' diye isimlendirilen Übeyy b. Ka'b; üstelik şiirinde Rûhu'l-Kuds ile bizzat Cenâb-ı Hakk'ın te'yit ettiği Hassân b. Sâbit de aramızdadır.» (37).

Şu halde İslâm, Araplar arasında cârî bir takım âdetleri ve insan fitratında mevcut duyguları hayra yöneltmiş, haksızlık ve zulümde yardımlaşmayı asabiyyet kabûl edip şiddetle yasaklamış, fakat hayra yönelik ve iyi niyetler taşıyan her türlü gayret ve faâliyeti tasvip ve teşvik etmiş, mensupları için ifâsı gerekli bir vazife kılmıştır.

İSLÂM NAZARINDA NESEB BİLGİSİ :

İslâm'ın asabiyyet anlayışını böylece tespit ettikten sonra, tefrika ve adâvete sebep teşkil etmemek kaydıyla nesebe dâir şeylerin bilinip öğrenilmesine İslâm'ın itibâr ettiğini söyleyebiliriz.

Sihhatli rivâyet silsileleri ile Hz. Ebû Hüreyre'den bize intikâl eden bir hadîs-i şerifte Peygamber Efendimiz ümmetine neseblerini öğrenmeyi emir sîgası ile tavsiye ediyor: «Sıla-i rahmi ifânızı sağlayacak kadar ne-

(36) İbn Abdi Rabbih, el-'İkdu'l-Ferîd III, 251, Beyrut 1953.

(37) İbn Abdi Rabbih, 'İkd III, 251 - 2.

seblerinizi öğreniniz. Şüphesiz sıla-i rahm, akrabalar arasında muhabbeti, malda zenginliği, ecelde gecikmeyi ve Rabbin rızasını temin edicidir.» (38).

Ashâbına ve ümmetine emir ve tavsiye ettiği her şeyi herkesten evvel bizzat kendisi tatbik eden Hz. Peygamber, elbette müslim-müşrik bütün akrabalarıyla irtibatını kat'iyetle kesmemiş ve çeşitli vesilelerle nesebini birer birer zikretmiştir; O, kendisinin Muhammed b. Abdillâh b. Abdilmuttalib b. Hâşim b. Abdimenâf b. Kusayy b. Kilâb b. Mürra b. Ka'b b. Lüeyy b. Gâlib b. Fihri b. Mâlik b. en-Nadr b. Kinâne b. Huzeyme b. Müdrike b. İlyâs b. Mudar b. Nizâr olduğunu söyler (39). Neseb sâhâsında eser vermiş birisi olarak İbn Hazm (v. 456/1064), Rasûlüllâh'ın bu şekilde nesebini zikredişini, Ensâr soylarını zaman zaman sıralayışını, çevre Arap kabîlelerinin isim ve durumlarını yerine gelince serdedişini, İslâm'a da'vetinde Kureyş batınlarına birer birer ismen hitap edişini O'nun neseb bilgisine yakinen ve çok iyi bir şekilde vukûfiyetini belgeleyen hâdiseler olarak sıralar (40).

Da'vetinde «her fırsattan her vesile ile istifâde» metodunu uygulayan Peygamberimiz, kendi neseb bilgisiyle yakınlarına hitap ettiği gibi, kabîlelere İslâm'ı tebliğ ederken ensâb ilmine vâkif olan Ebûbekr b. Ebî Kuhâfe'yi yanına alıyor, Hz. Ebûbekr karşılaştığı kişilerin kabîlelerini, soylarını, sülâlelerini, âilelerini, önemli fertlerinin ahvâlini sorarak bir yakınlık te'sis ediyor, Ebûbekr'in neseb bilgisi sâyesinde muhâtaplarıyla ülfet sağlayan Hz. Peygamber onlara ilâhî mesajı sunuyordu (41). Bu nevi çalışmalar, el-Akabe'de Evs ve Hazreclilerin müslüman olmalarıyla müspet netice verince Hz. Muhammed, bu ihtidâlarda şüphesiz rolü olan sâdik arkadaşısı Ebûbekr'in ensâb ilmine vâkif olmasından dolayı son derece memnun olmuştu (42).

Rasûlüllâh gününde neseb bilgisine bakış açısını tebârüz ettirebilmek için O'nun hayatında daha ileri bir merhaleye geçelim: Hicretten sonra müşriklerle müslümanlar arasında cereyan eden fiilî harpler yanında devrin en müessir silâhlarından biri olan «edebî muhârebe» de son hadindedir. Şâir Hassân b. Sâbit, Kureyşlilerin bir şiirine cevap vermek üzere gelip Hz. Peygamber'e mürâcaat eder ve O'ndan Kureyş'i «hiciv» için izin ister. Hassân'ın tel'in ve takbîh edeceği Kureyş soyu içerisinde Hz.

(38) Tirmizî, Birr 49; İbn Hanbel II, 374.

(39) İbn Kesir, Bidâye II, 255, Beyrut 1977.

(40) İbn Hazm, Cemheratu Ensâbi'l-Arab I - II, 4 - 5, Kahire 1962.

(41) İbn Kesir, Bidâye III, 142 - 3.

(42) Sem'ânî, Ensâb I, 39, Haydarâbâd - ed-Dakkan 1962; Kândehevî, Hayâtü's-Sahâbe I, 145, Dimeşk 1969

Peygamber'in nesebi de yer almaktadır; Hz. Peygamber buna dikkâti çeker ve şâiri Hassân'a «ihtiyaç duyduğu neseb bilgisini Ebûbekr'den öğrenmesi» kaydıyla izin verir. Hassân, Hz. Ebûbekr'den aldığı mâlûmâtla, bizzat kendi ifâdesinde yer aldığı şekilde, hicvinde Rasûlüllâh'ın nesebini «yağdan kıl çeker gibi» sıyırıp muhâfaza eder (43).

Hz. Peygamber'in hayatında neseb bilgisine mürâcaat edildiğini belgeleyen bu örneklerden sonra İslâm Dini'nin getirdiği hukuk sisteminde bâzı şer'î ahkâmın neseb bilgisine dayandığını belirterek neseb bilgisinin gerekli olduğunu savunan âlimlerin bu konudaki delillerini maddeler hâlinde sıralayalım :

a - Bazı âlimlere göre îmanın sıhhati için gerekli bir bilgi olarak Hz. Peygamber'in Kureyş'ten, Hâşim Oğulları'ndan Muhammed b. Abdillâh b. Abdilmuttalib olduğunu, Mekke'den Medine'ye hicret ettiğini bilmek gerekir. Bu konuda cehâletin mâzereti yoktur (44).

b - Kişi, kan bağıyla bağlı olduğu babasına nispetle çağrılmalı (45), bunun için de onun nesebi bilinmelidir.

c - Sıla-i rahm, İslâm'ın titizlikle üzerinde durduğu yakınlaşma, anlaşma ve kaynaşma vesilelerinden biridir. Bu önemli vazifenin hakkıyla ifâsı için neseb bilgisine mürâcaatla yakınlar, akrabalar, hısımlar bilinecektir.

d - İslâm, evlilik konusunda sınırlandırmalar getirerek, akrabalık sebebiyle kimlerle evlenilemeyeceğini belirlemiştir (46). Yasak bir evlilikte bulunmamak için de neseb bilinmelidir.

e - Bâzi İslâm ulemâsı ve fıkıh imamları, evlilikte eşler arası denkliği (fikhî istilâhı ile kefâeti) şart koşmuşlardır. Kefâeti gerekli görenlere göre eşler neseb itibâriyle de birbirine münâsip olmalıdırlar ve yine bunlara göre Muttalib Oğulları'ndan bir kadın, Kureyş'in diğer kollarına mensup kadınlara eş tutulamaz; Kureyş'li bir kadın, Kinâne'nin diğer soylarından olan kadınlardan üstündür; Kinâne'li diğerleriyle aynı seviyede tutulmayacak; Arap, Arap olmayanla müsâvî kabûl edilmeyecektir (47). Bu

(43) Buhârî, Menâkıb 16, Meğâzî, 34, Edeb 91.

(44) İbn Hazm, Cemhera, s. 1; Kalkaşendî, Nihâyetu'l-Erab, s. 6, Kahire 1959.

(45) 33 Ahzâb: 4 - 5.

(46) Bkz: 4 Nisâ': 23.

(47) Abdurrahmân el-Cezîrî, el-Fıkh ale'l-Mezâhibi'l-Erba'a IV, 54 - 60, Beyrut 1972; Kalkaşendî, Nihâyetu'l-Erab, s. 7; Âlûsî, Tefsîr XXVI, 166. Evlilik için kefâetli gerekli görmeyen ve «din» dışında şart koymayan İslâm âllimleri de vardır. Bkz: Râzî, Tefsîr XXVIII, 137; Kâsimî, Tefsîr XV, 5468-9, Mısır 1957.

fikirlerden hareket edildiği takdirde kefâet şartını yerine getirebilmek üzere neseb bilgisine başvurulacağı âşikârdır.

f - Kefâet şartı aransın - aranmasın, evlenilecek kadının soyu soppu, hasebi nesebi, aslı nesli belli biri olması, onun dînine bağlılığından sonra evliliğe yön verecek önemli faktörler arasında yer alır (48).

g - Vâkîf müessesesinde vâkîf, mütevellilik ve istifâde için akrabalarından bir kısmını tahsis etmişse vâkîfin şartını yerine getirebilmek, nesebi bilmeye bağlıdır (49).

h - Rasûlüllâh'ın soyundan gelenlerin sadaka almaları câiz değildir, onlara «hums»tan hisse ayrılır. Buna karşılık hums'tan hakları olmadığı halde diğer insanların sadaka almaları câizdir. Kimlerin hums'tan istifâde edebileceği, kimlerin sadaka alıp alamıyacağını bilmek için neseb bilgisi gereklidir (50).

i - Diyet ödemede asabenin tamamı değil, bir kısmı dâhil olacağı için «âkile» ile ilgili ahkâmda neseb bilgisi geçerlidir (51).

j - Bâzı âlimlere göre bir Arap köle ile Arap olmayan köleye yapılacak muâmele farklıdır. Bu sebeple onların nesepleri bilinecektir (52).

k - Ayrıca cizyenin alınmasında Arap'la Arap olmayan arasında farklı uygulamaların, Benû Tağlib hıristiyanları ile diğer ehl-i Kitâb'a tarhedilecek cizye ile onlara verilecek sadakada farklı muâmelelerin yapılması gerektiğine kâil olanlar vardır ki bunlara göre neseb ilmüne mutlaka vâkîf olmak gereklidir (53).

l - Devlet başkanlığı, milletin refah ve saâdetini temin eden, fitne ve fesâdı önleyen önemli bir makamdır. Bâzı ulemâ «Devlet başkanları Kureyş'ten olacaktır» (54) hadîsinden hareketle imâmete öncelikle Hâşim Oğulları'nın, sonra Kureyş'in, sonra Kinâne Oğulları'nın daha lâyük oldu-

(48) Peygamber Efendimiz: «Kadın, ya dîni, ya hasebi, ya malı, ya da güzelliği için nikâhlanır.» buyurarak (Buhârî, Nikâh 15; Müslim, Radâ' 53; Ebû Dâvûd, Nikâh 2; Nesâî, Nikâh 13; Dârimî, Nikâh 4; İbn Hanbel II, 428) bu husûsa işâret etmiştir.

(49) Kalkaşendî, Nihâyetu'l-Erab, s. 6.

(50) İbn Hazm, Cemhera, s. 3 - 4.

(51) Kalkaşendî, Nihâyetu'l-Erab, s. 6.

(52) İbn Hazm, Cemhera, s. 4; Kalkaşendî, Nihâyetu'l-Erab, s. 8.

(53) İbn Hazm, Cemhera, s. 4.

(54) İbn Hanbel III, 129, 183, IV, 421. Bu hadîsin değerlendirilmesi ve tartışılması konusunda bkz: Doç. Dr. M. S. Hatiboğlu, Hilâfetin Kureyşliliği, A. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, sayı: XXIII, s. 121 - 213, Ankara 1978.

ğu görüşünü savunmuştur. Bu duruma göre şâyet neseb bilinmezse imâmet gibi önemli bir makam ehline tevdi edilemez (55).

m - İslâm Hukûku içerisinde mirâs hukûku, müstakil bir bölüm teşkil eder. Mirâstan hak sâhibi bulunanlar ve mahrum olanların tespiti neseb bilgisine bağlı olup, mûrisin nesli ve nesebi sıhhatli bir şekilde bilinmezse hak zâyî olacak; nâehiller pay alacaktır.

Bütün bu bilgilerden sonra konuya değişik bir veche getirmek üzere Sem'ânî'nin İbn Abbâs, Ebû Hüreyre ve Zeyd b. Eslem'den naklettiği bir hâdiseyi kaydedelim. Bu habere göre bir gün Peygamber Efendimiz Mes-cid'ine girdiği zaman ashâbının bir adamın başına toplandığını görmüş-tü; sordu: «Ne oluyor, ne var burada?»; «Âlim bir zât, yâ Rasûlallâh!» diye cevap verdiler. Hz. Peygamber: «Hangi konuda âlim?» diye sorusunu tekrarladi. Bu zâtın Arap harp tarihini, Arap edebiyatını ve Arap ensâbını çok iyi bildiğini söyledikleri zaman «Bu, bilinmesi fayda sağlamayan, ce-hâleti zarar tevliid etmeyen bir şeydir.» buyurdular (56).

İbn Haldûn (v. 808/1406), Mukaddime'sinde bu haberi kabûl ile, kardeşlik bağına, akrabalık hak ve hukûkunu muhâfazaya hizmet edecek derecede neseb bilindikten sonra daha fazlasıyla iştiğâlin lüzumsuz ve faydasızlığına temas eder ve bu şekilde neseb ile uğraşmanın boşuna emek sarfetmek demek olduğunu, bunun ise dinimizce yasaklandığını belirtir (57).

Ancak Kettânî, İbn Hacer (v. 852/1449)'e istinâden, merfû ve mevkûî olarak vârid bu haberin «sâbit» olmadığını kaydeder (58). İbn Hazm da bu sözü kesinlikle reddederek «Hadistir» diye Rasûlüllâh'a nispet edenlere, bizzat Hz. Peygamber'in «Kim söylemediğim bir sözü bana isnâd ederse Cehennem'de yerini hazırlasın.» hadîsini hatırlatır ve Kur'ân'daki peygamber kıssalarının, Hz. Peygamber'in hayatında cereyan eden bâzı hâdiselerin, fikhî bir takım mes'elelerin hep neseb bilgisiyle alâkalı olduğunu zikreder; bu sebeple de neseb bilmenin faydasız, bilmemenin de zararsızlığını iddiânın bâtil olduğunu, bilâkis ilm-i ensâbın, cehlînin zararlar doğuracak faydalı bir ilim olduğunu, bu konuda bilgi sâhibi kimse-lerin bulunmasının farziyyet ifâde ettiğini belirtir (59).

Gerçekten, biraz önce sıraladığımız fikhî ahkâmın zarûrî bir gereği

(55) İbn Hazm, Cemhera, s. 1 - 2; Kalkaşendî, Nihâyetu'l-Erab, s. 7; Âlûsî, Tefsîr XXVI, 166.

(56) Sem'ânî, Ensâb I, 9 - 10.

(57) İbn Haldûn, Mukaddime, s. 117-8.

(58) Kettânî, Terâtîb II, 301, Beyrut 1346.

(59) İbn Hazm, Cemhera, s. 4.

olarak neseb bilgisine mürâcaat edilecektir. Zâten Rasûlüllâh'ın hayatında cereyan etmiş, neseb bilgisinin gerekliliğini ve İslâm'ın ona itibârını ortaya koyan örnekler vardır. Ancak İslâm'ın neseb konusundaki tek şartı, üstünlük iddîalarına bağlı olarak tefrikaya ve husûmete sebep teşkil etmemesidir.

Bu kayıt tahtında İslâm'ın neseb bilgisine itibâr etmiş olmasından dolayıdır ki Hz. Peygamber döneminde ashâb arasından neseb ilmiyle iş-tigâl edenler olmuş, tâbiûn neslinden ve sonraki devirlerden, eski ecdâd yanısıra Hz. Peygamber'den itibâren İslâmî şahsiyetlere ait neseb bilgilerini derleyen meşhur neseb âlimleri yetişmiştir. İlk dönemlerde şifâhî olarak nakledilen bu sahaya ait bilgiler, tedvîn faaliyetlerinin başlamasından sonra yazıya geçirilmiş ve bu sâyede büyük kıymeti hâiz ensâb kitapları vücut bulmuştur.

ENSÂB İLMİNİN ÖNEMİ :

İslâm nazarında neseb bilgisinin yerini ve İslâm'ın ona verdiği itibârı belirttiikten sonra ensâb ilminin önemini tebârüz ettirmek bizim için güç olmayacaktır.

Her şeyden evvel belirtmek gerekir ki ensâb ilmi, bizzat Cenâb-ı Hakk'ın «Ey insanlar, hakikat biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Sizi (sırf) birbirinizle tanışmanız için büyük büyük cemiyetlere, küçük küçük kabilelere ayırdık.» buyurarak (60) vaz' ettiği bir ilimdir (61). İnsanların birbirleriyle tanışıp bilismeleri, görüşüp yaklaşmaları, anlaşıp kaynaşmaları ancak neseb bilgisiyle mümkün olur; neseb bilmeyen, insanları tanıyamaz, insanları tanımayan, tanımak istemeyen de onlar arasından bir fert kabûl edilemez (62).

Diğer taraftan biraz önce îzâh ettiğimiz gibi nikâh, mîrâs, vakıf, sadaka, diyet, kölelik, cizye gibi konularda İslâm'ın îcâplarını yerine getirebilmek için ensâb bilgisine ihtiyaç vardır ve ensâb ilmi, bu konularda İslâm'ın tatbikine ancak kendisine mürâcaatla imkân bulunduğu için gerçekten önemlidir.

Ayrıca ensâb ilmini, sâdece çıplak neseb silsilelerinin sıralandığı bir bilgi yığını olarak görmek yanlıştır. Bu durumu arzeden mâlûmât, belki de «ilim» diye isimlendirmeye bile değmeyen basit bilgilerdir. Ama ensâb

(60) 49 Hucurât: 13.

(61) Sem'ânî, Ensâb I, 2.

(62) İbn Abdi Rabbih, 'İkd III, 234.

bilgileri dâimâ, şecereleri aktarılan şahıslara dâir bilgileri, kendisinden bahsedilen kabilelere âit olayları ve tafsîlâtı haberleri ihtivâ etmişler, ensâb âlimleri verdikleri silsilelerle ilgili hâdiseleri itinâ ile zaptederek eserlerinde veya rivâyetlerinde belirtmişlerdir. İşte bu zengin mâlûmât, İslâm'da tarih araştırmalarını teşvik eden âmiller arasında yer almış; bu muhtevâsı sebebiyle ensâb ilmi, tarih ilmi ile devamlı bir irtibat ve münâsebet hâlinde bulunmuştur (63). Böylece ensâb ilmi, İslâm'da tarih araştırmalarını yönlendiren ve ihtivâ ettiği bilgilerle tarihin karanlık bir çok cephesine ışık tutan bir ilim olması sebebiyle de cidden önemlidir.

Öte taraftan hadis ilminin önemli dallarından birini oluşturan cerh ve ta'dîl'de, râvîlerin bizzat kendileriyle, atalarıyla, yaşadıkları dönem ve buldukları çevrelerle ilgili bilgilerin tespit edilebildiği bir kaynak olarak da ensâb ilmi büyük önem arz etmektedir.

Son olarak bir noktaya daha temas edelim : İlimle iştiğâl eden kimselerin, eskiye âit kabîle, ced, belde, san'at, mezhep ve buna benzer isimlerden bahsederken isimlerin zabtında hatâyâ düşmemek, yanlışlar yapmamak için ensâb ilmine mürâcaatları gereklidir. Yâni bu nevî isimlerin doğru olarak zabt ve tespiti için de ensâb ilmi gerekli ve önemlidir (64).

(63) Kettâni, Terâtîb II, 303; P. Hitti, İslâm Tarihi II, 383, İstanbul 1980 - 1981.

(64) Abdurrahmân b. Yahyâ el-Muallimî, Sem'anî'nin el-Ensâb'ına yazdığı «Mukaddime», s. 3.

THE GENEALOGY IN ARABS AND ITS IMPORTANCE
IN THE HISTORY OF ISLAM

Doç. Dr. Ahmet ÖNKAL

S U M M A R Y

The genealogy, as a branch of the sciences, emerged in the early years of the Jahiliyya (:Ignorance) of the Arabs; since, as it is known, the Arabs had been proud of having innumerable ancestors, their heroic acts, glories and honours, and of their nobilities; further, they had deemed superior their fathers and grandfathers to the other tribes' ones. Also to continue their generations nobily and regularly they had been very sensitive on the wedding relations. On the other hand, they had been in need of the science of lineage, i. e. the genealogy, for inviting their relatives to the battles and the fightings which they had joined. For both two reasons, that is; for the wedding relations (marriage) and for the battles, they had been in need of genealogy.

In the result of both two important reasons which I have already mentioned above, within the Arabs, some persons and scholars called Nessabe, i. e., the people who have the knowledge of lineage, their fathers chronologically, were well-educated in the field of genealogy.

The attitude of Islam towards to this science, i. e. the genealogy, was certainly positive insofar as it does not lead the Muslims to the racial divisions and discriminations. For instance, among the followers of the Prophet Mohammad, Abu Bakr was the person who had knowledge of ancestors of the Arabs; and the Prophet admired him for his knowledge. Besides, the genealogy is always very necessary discipline for the objects of the Islamic law such as Marriage, Heritage, Foundations (Vakf) and so forth.

It is because the Islamic Scholars have dealt closely with genealogy since the time of the Prophet Mohammad; moreover, they have written many valuable books and epistles on this subject.

This branch of the sciences in not only an accumulative knowledge of the successive ancestors, but also is an ample and abundant knowledge about the narrated persons from the genealogical point of view. All of these knowledge has stimulated historical research and studies, and has shed some light on many unknown aspects of the history. For this reason, genealogy is very important science which is connected with history continually.